

بررسی تطبیقی انطباق با زندگی شهری در بین جوانان و سالمندان شهر تهران

محمد احمدی زیدکندی^۱

عالیه شکر بیگی^۲

امیدعلی احمدی^۳

تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۹۶/۱۰/۲۵

تاریخ پذیرش مقاله: ۱۳۹۷/۱/۲۵

هدف مقاله حاضر، مطالعه جامعه شناختی جوانان و سالمندان شهر تهران و میزان انطباق آنان با زندگی شهری می باشد. در مبانی نظری از نظریه‌های آوئن، فوریه، ریچاردسون، واتسون، کوین لینچ، فیلیبس، لاونتن و پاتنام در دو بعد ساختاری و تعاملاتی استفاده شده و در پایان، مدل نظری تحقیق طراحی گردیده است. این پژوهش با توجه به ماهیت خود از نوع توصیفی-همبستگی می باشد و جامعه آماری آن را کلیه جوانان و سالمندان شهر تهران تشکیل می دهد که با توجه به فرمول کوکران حجم نمونه برابر با ۳۹۱ نفر نمونه آماری در مناطق ۲، ۴، ۲۲، ۲۰ و ۷ به روش خوشه ای و سپس تصادفی ساده تعیین شدند. این تحقیق با استفاده از روش پیمایشی انجام گرفته و ابزار گردآوری داده ها، پرسشنامه محقق ساخته بوده است. روایی سازه پرسشنامه با توجه به دیدگاه متخصصان و اساتید سنجیده شد و پایایی نیز با استفاده از آلفای کرونباخ برای تمامی ابعاد پرسشنامه بالاتر از ۰/۷ به دست آمد که قابل قبول می باشد. پس از گردآوری داده‌ها، براساس آمارهای توصیفی و استنباطی و با استفاده از نرم افزار SPSS، داده‌ها مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته‌اند. نتیجه فرضیه با آزمون تی تست نشان می دهد که در بعد انسانی کیفیت زندگی و سرمایه اجتماعی و در بعد ساختاری، وضعیت مسکن، فضای عمومی و حمل و نقل با میزان انطباق با زندگی شهری رابطه معناداری وجود دارد. جوانان از نظر ابعاد سرمایه اجتماعی با میانگین (۳/۳۶)، کیفیت مسکن (۳/۲۲)،

^۱ دانشجوی دکتری، جامعه شناسی (گروه های اجتماعی)، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

^۲ استاد، گروه جامعه شناسی، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران. (نویسنده مسئول)

E-mail: Ashekarbeugister@gmail.com

^۳ استادیار، گروه جامعه شناسی، واحد آشتیان، دانشگاه آزاد اسلامی، آشتیان، ایران.

حمل و نقل (۴/۱۳)، نسبت به سالمندان از وضعیت موجود رضایت بیشتری دارند. از نظر انطباق با زندگی شهری در بعد کیفیت زندگی (۴/۰۶) و مکان های عمومی (۳/۲۲)، سالمندان رضایتمندی بیشتری نسبت به جوانان دارند.

واژگان کلیدی: جوانان، سالمندی، کیفیت زندگی، سرمایه اجتماعی و انطباق با زندگی شهری

مقدمه

تغییر ساختاری جمعیتی، یکی از چالش‌های امروز جوامع است و در حوزه علوم انسانی و اجتماعی یکی از شاخص‌های مهم و قابل توجه جهت پژوهش در مطالعات اجتماعی و جمعیت‌شناسی است. در کشور ایران، وجود جمعیت جوان، سبب بروز فرصت‌ها و چالش‌های مختلفی در جامعه شده است. بدیهی است که با گذر زمان، جوانان امروز جمعیت سالمند کشور را در چند دهه دیگر تشکیل می‌دهند.

تغییر و شهرنشینی به شیوه‌های مختلف به روندهای اجتماعی غالب در سده بیست و یکم تبدیل شده‌اند و تعامل آنها سبب افزایش مسائل مربوط به تمام جوامع شده است؛ از جوامع بسیار منزوی^۱ تا جوامعی با جمعیت متراکم^۲. تا سال ۲۰۳۰، دو سوم جمعیت جهان در شهرها زندگی خواهند کرد و نواحی عمده شهری در جهان توسعه یافته دارای ۲۵ درصد یا بیشتر جمعیت بالای ۶۰ سال خواهند بود. شهرها و کلانشهرها هم تغییر خواهند کرد و شهرها مزایایی برای شهروندان خواهند داشت؛ از جمله دسترسی آسان به خدمات پزشکی، فراهم کردن تسهیلات فرهنگی و تفریحی، خرید کردن و الزامات کلی زندگی روزانه (کاتز و همکاران، ۲۰۰۸) - اگرچه به نظر می‌رسد که شهرها تهدیدکننده هستند و اغلب سبب ایجاد ناامنی و احساس آسیب‌پذیری بر اثر تغییر در محلات و جوامع می‌شوند. با رشد سالخورده‌گی و پیرتر شدن هرم سنی در دنیا و تعداد سالمندانی که در شهرها زندگی می‌کنند، ایجاد محیط‌های شهری مناسب برای فعالیت سالمندان از ضروریات اجتناب‌ناپذیر است (Beard, ۲۰۱۰, JournalPetito, Charies). در حال حاضر، در کشورهای توسعه یافته نظیر کانادا، اسپانیا، برزیل و استرالیا و نیز بعضی از کشورهای در حال توسعه شهرهایی منطبق با نیازها و وضعیت گروه‌های مختلف سنی با رویکرد سیستماتیک برای مشارکت فعالانه شهروندان و در نتیجه افزایش طول عمر و سلامت آنان ایجاد شده است. از آنجا که ایران اکنون با جمعیت جوان مواجه است و با شتاب تندتری نسبت به سایر کشورها در حال سالمند شدن است، نباید توجه به زندگی حال و زمان جوانی و میانسالی در طرح توسعه شهرها، برنامه ریزی‌ها و سیاست‌گذاری‌ها برای ایجاد محیطی قابل دسترسی و فراگیر که در آن همه شهروندان از جمله سالمندان بتوانند با سلامت، امنیت و لذت بیشتری در فعالیت‌های اجتماعی مشارکت داشته باشند، مورد غفلت قرار دهد. به بیان دیگر، توسعه آنچه شهرهای منطبق با نیازها و وضعیت جامعه لازم دارند، امر مهمی برای برنامه ریزی‌ها و

^۱ . Most isolated

^۲ . Most densely population

سیاست های اجتماعی است که مسائل مربوط به محیط های شهری تا محیط های روستایی را در بر می گیرد.

افراد در صورتی از هر مرحله از سن خود لذت می برند که بتوانند خود را با محیط و شرایطی که در آن هستند، انطباق دهند - در غیر این صورت آرامش لازم را برای یک زندگی رضایت بخش نخواهند داشت. به طور کلی عدم انطباق با زندگی شهری، از جمله پدیده های اجتماعی است که در مسیر تحولات اجتماعی، بر سر راه توسعه، یعنی بین وضعیت موجود و وضعیت مطلوب، سد ایجاد می کنند و مانع تحقق هدف ها و تهدید کننده ارزش ها و کمال مطلوب ها می شوند. با این وصف، سهمی که جوانان و سالمندان از زندگی شهری دارند، تبدیل شهر به یک محیط لذت بخش را الزام آور می سازد. اگرچه جوانان با چالش های روانی، اجتماعی، سیاسی و فرهنگی فراوان و فزاینده ای روبرو می باشند، اما سطح انطباق آنها با محیط زندگی باعث کاهش اثرات سوء مشکلات زندگی شهری می شود. از سوی دیگر، "هرچند پدیده سالمندی از نتایج توسعه است، ولی بی توجهی به ابعاد مختلف آن و نیازهای سالمندان خود می تواند مانعی جدی در برابر توسعه قلمداد شود". (سیدمیرزایی و رشتیانی، ۱۳۹۴: ۳۵)

تهران به عنوان مرکز سیاسی، اداری و اقتصادی ایران، طی چند دهه اخیر به سرعت رشد کرده و درصد چشمگیری از جمعیت شهری کشور را در خود جای داده است. ازدحام و تراکم زیاد و مهاجرت مداوم جمعیت، مشکلات و مسائل عدیده ای را در شهرها به وجود آورده است. جمعیت جوان (۱۸ تا ۲۹ سال) شهر تهران ۳۰۹۷۶۰۶ نفر و جمعیت سالمند بالای ۶۵ سال آن ۸۶۶۲۲۰ نفر می باشد. توجه به نیاز شهروندان ساکن در شهر تهران و اولویت دادن به سهم هر یک از اقشار اجتماعی از کودک و نوجوان تا جوان، میانسال و سالمند و کهنسال اجتناب ناپذیر است. توجه به دگرگونی زندگی ساکنان شهری، انطباق و احساس راحتی و آرامش شهروندان در شهر تهران، یکی از موضوعات مهم اجتماعی - شهری این شهر محسوب می شود و باید به این نیاز به عنوان سرمایه های انسانی و اجتماعی و زمینه تحقق عدالت اجتماعی به عنوان شاخص اصلی کیفیت زندگی و رفاه شهروندی توجه ویژه ای داشت و در تحقیقات علمی بیشتر به این موضوع اهتمام نمود. مهمترین هدف تحقیق حاضر، بررسی تطبیقی جوانان و سالمندان از نظر انطباق با زندگی شهری است.

پیشینه پژوهش

عباسی، سام و امیریان (۱۳۹۲) در پژوهشی با عنوان "شکاف نسلی در ارزش ها: بررسی مقایسه جوانان و سالمندان" به مطالعه میزان شکاف موجود بین ارزش های جوانان و سالمندان شهر بابل بر روی ۲۴۰ نفر از جوانان و سالمندان شهر بابل (۱۲۰ نفر جوانان ۳۰-۱۸ و ۱۲۰ نفر سالمندان بالای سال ۶۰) پرداختند. یافته ها نشان داد که این دو گروه سنی از نظر ارزش های فردی تفاوت معناداری با هم دارند. گفتنی است که در تمامی موارد مطرح شده، جوانان و سالمندان به اهمیت موضوع اذعان داشته اند، اما میزان اهمیت و اولویت بندی آنها متفاوت بوده است. نگاه توصیفی-تحلیلی و حتی مشاهده مستقیم یا تجربی، حاکی از تغییر فضای فرهنگی-فکری دو نسل حاضر می باشد که نیازمند تعمق بیشتری است.

کاوه فیروز (۱۳۹۱) در تحقیقی در شهر تهران با عنوان "بررسی وضعیت سطح کیفیت زندگی سالمندان در زمینه سلامت سالمندان با تاکید بر حیطه های کیفیت زندگی"، کیفیت زندگی شامل ابعاد چهارگانه سلامت جسمانی، سلامت روانی، سلامت اجتماعی، سلامت محیطی سالمندان را مورد سنجش قرار داد. براساس نتیجه این تحقیق، میانگین سلامت جسمانی، سلامت روانی و سلامت اجتماعی مردان بیشتر از زنان است، در سلامت محیطی تقریباً برابر هستند و سلامت جسمانی، سلامت روانی، سلامت اجتماعی و سلامت محیطی سالمندان همسردار بهتر از سالمندان بی همسر است. در تمام حیطه های کیفیت زندگی مرتبط با سلامت، به جز چند مورد وضعیت مردان بهتر از زنان است.

شیخی (۱۳۸۹) در تحقیقی با عنوان "بررسی جامعه شناختی کیفیت زندگی جوانان در شهر تهران"، کیفیت زندگی جوانان را متغیری نسبی می داند که به پویایی آنها بستگی دارد و راهکارهایی را نیز بطور ضمنی ارائه می دهد مبنی بر اینکه چگونه جامعه آماری مورد نظر در شهر تهران کیفیت زندگی خود را می تواند ارتقا بخشد. عناصری چون فرصت ها یا شاخص های اجتماعی، فرهنگی، سرگرمی ها، گذران اوقات فراغت، امکانات مالی و ... هر یک به نوبه خود در چگونگی کیفیت زندگی دانشجویان نقش دارند. سرانجام نتیجه می گیرد که بهبود کیفیت زندگی، دانشجویان نسل آینده را با عطف ویژه به دختران، تا جایی که به تحصیلات عالی آنها مربوط می گردد، تحت تاثیر قرار می دهد.

ضابطیان و تقوایی (۱۳۸۸) در پژوهشی با عنوان "بررسی شاخص های مناسب سازی فضاهای شهری دوستدار سالمند با استفاده از رویکرد مشارکتی"، با توجه به ویژگی های خاص تردد و استفاده سالمندان از

فضاهای شهری و همچنین بررسی نمونه موفق از تجارب جهانی با رویکرد مشارکتی، به بیان شاخص های لازم برای مناسب سازی فضاهای شهری سالمندان پرداخته اند.

انریکو سیسیل و النا مولتی (۲۰۱۶) طی تحقیقی با عنوان "طراحی فضای عمومی و اجتماعی شهری برای سالمندان" اشاره می کنند که ساختارها و بسترهای شهری برای زندگی سالمندان بسیار مهم هستند و باید مطابق با نیازهای آنها طراحی گردند. آنها اشاره می کنند که شاید فضای طراحی شده بومی و خاص آن منطقه باشد. لذا باید هم طراحی کلان و هم طراحی خرد برای مناطق ویژه با در نظر گرفتن شرایط محیطی و اجتماعی ارائه شود.

وای و همکاران (۲۰۰۹) در تحقیقی با عنوان "فشارها و موانع زندگی شهری بر سالمندان" اشاره می کنند که دلایل خوبی وجود دارد تا انتظار داشته باشیم با افزایش سن، آسیب پذیری "فشار" در محیط های محلی هم افزایش پیدا کند. آنها چهار سازوکار را پیشنهاد می دهند: قرار گرفتن طولانی تر در معرض فشار، افزایش آسیب پذیری زیست شناختی، روانشناختی و تشخیصی، تغییر الگوهای کاربرد سه بعدی و استناد به منابع ادغام شده جامعه. با در نظر گرفتن اهمیت محیط های فیزیکی در حفظ هویت و به دلیل زمان طولانی که افراد پیر در منزل سپری می کنند- بنا به تحقیقات، ۸۰ درصد زمان افراد ۷۰ ساله و بیشتر در داخل منزل سپری می شود- این افراد نسبت به تغییر محیط های فیزیکی حساس تر هستند.

سویج و همکاران (۲۰۰۳) و رادوین، گاسمانو و باتلر (۲۰۰۶) در تحقیقی با عنوان "آیا ساخت یک شهر مدرن یا پست مدرن به عنوان مکانی برای مصرف گرایی جدید دارای تاثیر است؟" به این نکات اشاره می کنند که وقتی شهرهای جهان فرصت های فرهنگی و سرگرم کننده گسترده ای را ارائه می کنند، تبدیل به شهرهای گران قیمت برای زندگی می شوند. آنها با اشاره به تحقیقاتی که در شهر نیویورک انجام شد، این دیدگاه را به تصویر می کشند که فقط یک نفر از هر ۲۰ نفر فرد مسن، پول کافی برای بهره مندی کامل از کیفیت زندگی ارائه شده در شهرها را در اختیار دارد. این مسئله با تحلیل شهرهای مختلف جهان مطابقت دارد که بر افزایش واگرایی شیوه های زندگی و ارائه فرصت هایی برای شهروندان ثروتمند و فقیر تاکید می کند و خود نشان دهنده نابرابری روزافزون در ارتباط با طبقه اجتماعی، قومیت و از برخی جهات سن است.

در مجموع، مطالعات و تحقیقات مورد بررسی در زمینه انطباق جوانان و سالمندان با زندگی شهری نشان می دهد که فضای شهر و محیط شهری، بستر و زمینه های مناسبی برای زندگی امروزه جوانان و سالمندان است. به نظر برخی محققان فضاهای شهری امروزه باید دارای سه ویژگی مهم باشند: نخست آن که مطابق

با نیازهای گروه های مختلف اجتماعی طراحی شوند؛ دوم، معیارهای یک شهر و فضای عمومی باید مورد نیاز این گروه ها باشد و مشخص شود و سوم آن که این شهرها و فضاها در همه جا باید قابل ارائه باشد. طراحان شهری باید این سه ویژگی را در طراحی شهری در نظر بگیرند. برخی دیگر از تحقیقات اشاره می نمایند که زندگی در شهرهای امروزی برای زندگی سالمندان و جوانان مناسب نیست. فضاهای کوچک مسکونی و نبود فضای باز شهری موجب انزوا و تنهایی سالمندان در شهرهای بزرگ جهان شده است و از طرفی متناسب با نیازهای جوانان نیز نیستند. این تحقیق با نگاهی جامع تر انطباق دو گروه اجتماعی جوانان و سالمندان را با زندگی شهری در شهر تهران مورد بررسی علمی قرار داده است.

مبانی و چارچوب نظری پژوهش

از منظر رویکردهای گوناگون به پدیده انطباق شهروندان به زندگی شهری نگریده می شود. با توجه به اهداف تحقیق، با مراجعه به نظریه های علمی، نظریه های کلان و نظریه های میانه سعی می شود پاسخ های نظری و عقلانی گوناگون ارائه گردد و بر اساس پیش بینی هایی که در محدوده نظری خواهد آمد، مقدمات رجوع به واقعیات سامان یابد. با توجه به رویکردهای موجود در مورد موضوعات و مبانی نظری جامعه شناسی شهری، جامعه شناسی جوانان و سالمندان و میزان انطباق با زندگی شهری می توان به دو دسته عمده از رویکردها اشاره نمود:

الف) رویکردهایی است که بیشتر به ساختار و توسعه اقتصادی اشاره دارند.

۱- مکان های عمومی

۲- حمل و نقل

۳- عرضه و کیفیت مسکن

ب) رویکردهایی که به سطح روابط و کنش های متقابل انسانی (تعاملاتی) اشاره می کنند:

۱- کیفیت زندگی

۲- سرمایه اجتماعی

الف) دسته نخست شامل رویکردهایی است که بیشتر به ساختار اشاره دارند و تاکید آنان بر کنترل از سطح بالاست. در این رویکردها، مفهوم توسعه مد نظر است و بیشتر توسعه اقتصادی مورد توجه قرار دارد. در توسعه اقتصادی بر سرمایه های اقتصادی و توسعه و تجهیز زیر ساخت های اجتماعی - شهری، تاکید می شود:

مکان های عمومی: مقوله های طراحی شهری نظیر تعبیه صندلی های متناسب با رده های سنی گوناگون در معابر شهری، ایجاد امکانات مناسب نظیر سرویس بهداشتی، ایجاد امنیت در محله ها، بوستان ها، پارک ها و معابر شهری، ایجاد سطوح شیب دار در کنار پله ها در معابر شهری، عریض سازی پیاده روها برای عبور و مرور ایمن، تعبیه امکانات ورزشی خاص در بوستان های سطح شهر، افزایش سرانه فضاهای سبز و پیاده روها به صورت محله ای مدنظر است.

این نوع مداخله متأثر از نظریه های شهرسازان قرن نوزدهم نظیر آوئن، فوریه، ریچاردسون، کابه و پرودون است. هدف از این نوع دخالت، ارتقای سطح بهداشت و سلامت، افزایش کارایی و بالابردن زیبایی در سطح شهر است. مداخلات نوگرایانه برای حل مسائل و مشکلات و مواجهه با آن، انقطاع فرهنگی را مطرح می کنند و رو به آینده دارند و با اعتقاد بر آن برای از بین بردن آشفتگی ها در فعالیت های شهری، اصل مهم عملکرد را مطرح می نمایند و با منطقه بندی فعالیت ها براساس چهارکاربری اصلی، سکونت، رفت و آمد، اوقات فراغت و کار به دنبال نظم بخشیدن به شهر می باشند. (حیبی و مقصودی، ۱۳۹۱: ۱۷۲) این رویکرد، تلاشی برای ارتقای شهرسازی سنتی برای انطباق با زندگی مدرن امروز برای همه گروه های اجتماعی است. (واتسون، ۱۳۸۹: ۲۷۵).

حمل و نقل عمومی: تجهیز کردن زیرساخت ها و کف پوش پیاده روهای معابر شهری جهت سهولت در امر رفت و آمد، اختصاص کابین های خاص و مجهز در اتوبوس ها و قطارهای شهری (مترو) و... را شامل می شود "شهر سرزنده و زیست پذیر به لحاظ اجتماعی می تواند با سطوح پایین محرومیت، پیوستگی اجتماعی قوی، ارتباطات خوب و پویایی میان لایه های اجتماعی، روحیه جمعی و غرور مدنی، دامنه وسیعی از شیوه های زندگی، روابط موزون و جامعه شهری با طراوت توصیف گردد. شهر زیست پذیر، فضای اجتماعی زندگی و فعالیت انسان هاست که از یک سو، زاده کنش اجتماعی مردم است و از سوی دیگر، بر زندگی انسان ها حاکم می گردد. این نوع فضا به واسطه کیفیت متعالی و مجردی که حاصل همه روابط است خصلتی، کلی، کیفی و ادراکی دارد". (خادمی و جوکار سرهنگی، ۱۳۹۳: ۵۵) نظریه پردازان مکتب انسانگرایی از جمله: "کونین لینچ"، "پاتریک گلدس"، "لوئیس مامفورد" و... طی سال های (۱۹۳۲-۱۸۵۴)، برانجام بهسازی و نوسازی بر اساس بافت ارگانیک و سلسله مراتب عملکردی شهر قدیم و انطباق مکان و زمان در بنا یا مجموعه های شهری برای گروه های مختلف اجتماعی از جمله کودکان، جوانان، سالمندان، معلولین و... تاکید می ورزند. (برک پور و اسدی، ۱۳۸۷: ۷۰)

عرضه و کیفیت مسکن: ماریسون^۱، کالیستر^۲ و ریگی^۳ (۲۰۰۲) نشان می دهند که جدایی گزینی مسکونی، نابرابری اجتماعی - اقتصادی را منعکس می کند. به نظر بدکوک، زمین های شهری و بازارهای مسکن نیز در تقویت و انباشت نابرابری های آغازین ناشی از بازار کار تأثیرگذار است. به نظر وی، زندگی در منطقه خوب به معنای دسترسی آسان به تسهیلات و امکانات با کیفیت بسیار بالاست که از لحاظ جغرافیایی به طور نابرابر توزیع شده است (ساج و وارد، ۱۳۸۷: ۱۰۶). از سوی دیگر، جدایی گزینی که ناشی از نابرابری های اجتماعی - اقتصادی است، می تواند از سیاست های دولت ها متأثر شده باشد و دولت ها می توانند شرایط جدایی گزینی را بدتر کنند (Kaplan et al, ۲۰۰۵: ۱۶۸). رکز و مور^۴ منشا اساسی برخوردهای اجتماعی و ستیزه جویی های شهری را در رقابت برای دستیابی به منابع کمیاب شهری و انواع نیازهای شهروندان می دانند؛ چنان که الگوی نابرابری توزیع مسکن، پایه ای است برای ستیز بین گروه های متفاوتی که متقاضی دستیابی به منابع یکسان اند (افروغ، ۱۳۷۷: ۱۲۳).

ب) دسته دوم رویکردها که در دو دهه اخیر بیشتر مورد توجه اندیشمندان و محققان قرار گرفته است، به آن مفاهیم و متغیرهایی اشاره دارد که به سطح روابط و کنش هایی متقابل انسانی (عاملین) مربوط می شود: کیفیت زندگی: یکی از اولین چارچوب های نظام مند است که با تمرکز بر کیفیت زندگی و در زمینه های اجتماعی، مفهومی فراگیر از کیفیت زندگی را پوشش می داد و در سال ۱۹۹۰ در کانادا مطرح گردید. این چارچوب بر دو فرض اساسی استوار بود: کیفیت زندگی فراتر از مفهوم نیازها، در ارتباط با فرآیندها و دستاوردهای خودمختاری و تحقق فردی قابل طرح است و نمی تواند مستقل از مناسبات روابط و پیوندهای مشترک اجتماعی و وابستگی متقابل در زمینه عدالت توزیعی که امنیت شخصی و اقتصادی، حمایت شهروندی و حقوق انسانی را تضمین می کند، باشد.

در میان رویکردهای ساختاری به کیفیت زندگی، برخی بر شرایط زندگی و کیفیت زندگی تمرکز دارند که کمال شرایط عینی و ذهنی متکی بر منابع و فرصت ها می شود و برخی نیز بر نسبیّت فرهنگی کیفیت زندگی تأکید دارند. این دسته از رویکردها چند بعدی هستند و به طور جدی بر فرآیندهای علی و برهم کنشی اجتماعی و به ویژه بر نقش اساسی پویای اقتصادی - اجتماعی و روابط اجتماعی تمرکز دارند "آنها در سطح فردی میان جنبه های شناختی و عاطفی رفاه ذهنی و میان ابزار (منابع و ظرفیت ها) و اهداف

^۱ -Marrison

^۲ - callister

^۳ - Rigby

^۴ -Rex & More

یا دستاوردهای (شرایط زندگی) رفاه عینی تمایز قائل می شوند. همچنین در سطح اجتماعی، دو سازه اصلی کیفیت زندگی را همبستگی اجتماعی و تداوم پذیری^۱ می دانند". (فیلیس^۲، ۲۰۰۶: ۱۶۷)

لاوتن (۱۹۸۳) بهزیستی و رفاه، در گرو توانایی‌ها و شایستگی‌های رفتاری و اجتماعی، کیفیت زندگی دریافت شده، رفاه و بهزیستی روان و محیط فیزیکی عینی و خارج از منزل را منعکس می‌داند و یک مفهوم چهارجانبه از زندگی مطلوب شهروندان را توسعه داد و بعدها آن را به عنوان تعریفی از کیفیت زندگی مطرح کرد. از نظر وی، کیفیت زندگی به وسیله ابعاد ذهنی (ارزیابی ذهنی فرد از هر بعد زندگی)، روانی (شاخص‌های سلامت ذهنی، داوری شناختی از رضایت زندگی، تصورات مثبت و منفی)، بیرونی و عینی (فیزیکی) و در نهایت، محیطی (شاخص‌های منزل و اقتصاد) اندازه‌گیری می‌شود. او ابتدا مفهوم "زندگی خوب" را برای سالمندان به کار برد و بعدها این مفهوم را به "کیفیت زندگی" برای محاسبه همه ابعاد زندگی تغییر داد (کاوه فیروز، ۱۳۹۱: ۴۶). بنا به تعریف سازمان جهانی بهداشت، کیفیت زندگی درک افراد از موقعیت خود در زندگی وابسته به فرهنگ، سیستم ارزشی که در آن زندگی می‌کنند، اهداف، انتظارات، استاندارد و اولویت‌هایشان است (Castel and at al, ۲۰۰۷). بر این اساس، تغییر در الگوی بیماری‌ها که کاهش میزان بیماری‌های عفونی و افزایش طول عمر را به همراه داشته، منجر به افزایش توجه به مفاهیم سلامتی و کیفیت زندگی طی دهه‌های اخیر گردیده است (لند و یانگ ۲۰۰۶: ۴۰).

سرمایه اجتماعی: برخی از تئوری پردازان سرمایه اجتماعی آن را دارای دو بعد کیفی و کمی می‌دانند. از نقطه نظر این افراد، بعد کمی به بحث درگیری‌های مدنی و بعد کیفی آن به اعتماد اجتماعی می‌پردازد. از این نظر، سرمایه اجتماعی کمیتی است که با لحاظ آن امکان ترمیم و به گشت اجتماعی در عرصه اجتماعی به وجود آمده و بحث مشارکت را در زمینه‌های مختلف تقویت می‌نماید. از نظر بعد کیفی نیز اعتماد و ابعاد آن، انسجام و همبستگی و ایجاد حس همدلی و یگانگی مثبت بین عناصر شبکه‌های اجتماعی امکان پذیر خواهد بود. (روسنفلد و دیگران^۳، ۲۰۰۱: ۲۸۵).

در زمینه تبیین سرمایه اجتماعی به نظریات برخی از صاحب نظران آن می‌پردازیم. از نظر کلمن، بوردیو، پوتنام، فوکویاما، پاکستون، و... اعتماد اجتماعی، مهمترین مولفه سرمایه اجتماعی است. اعتماد، احساس روابط اجتماعی است و رابطه مستقیمی با میزان روابط اجتماعی دارد؛ بدین صورت که هر چه میزان اعتماد اجتماعی میان افراد و گروه‌ها و سازمان‌های اجتماعی به جامعه بیشتر باشند به همان میزان، روابط

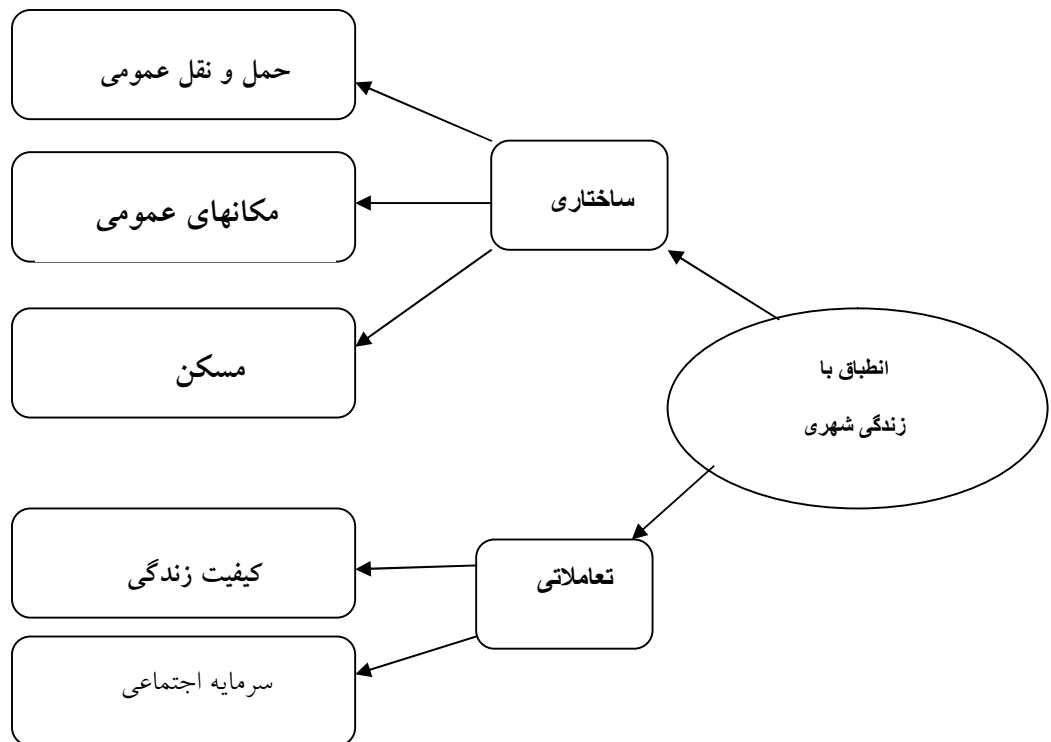
^۱ Sustainability

^۲ Phillips

^۳ Rosenfeld and others

اجتماعی از شدت، تنوع، ثبات و پایداری بیشتری برخوردار است. (پاتنام، ۱۳۸۰: ۱۲۱). هر کنش متقابل اجتماعی که در آن افراد به صورت آگاهانه، داوطلبانه و کم و بیش سازمان یافته با کمک متقابل به هم می‌آمیزند تا هدفی مشترک تحقق پذیرد را مشارکت اجتماعی است. به طور کلی هدف از مشارکت، هم‌فکری و همکاری افراد جامعه در جهت بهبود کمیت و کیفیت زندگی در تمامی زمینه‌های اجتماعی، اقتصادی و سیاسی است و مولفه کلیدی برای تحقق و شکوفایی شخصیت انسانی، توسعه متوازن اجتماعی و جامعه مدنی می‌باشد. سرمایه اجتماعی از طریق افزایش هزینه‌های بالقوه جداسازی، تقویت هنجارهای مستحکم بده‌بستان، تسهیل جریان اطلاعات، از جمله اطلاعات مربوط به شهرت کنشگران و تجسم موفقیت‌های گذشته سعی دارد به تحقق کنش جمعی کمک می‌کند (پاتنام، ۱۹۹۳: ۱۷۳).

بنا بر نظریه پیوستگی^۱، سالمندی یعنی آخرین مرحله زندگی، دنباله‌مراحل قبلی است. شرایطی که افراد دارند می‌توانند کاملاً با هم متفاوت باشند، اما سازگاری و روش زندگی معمولاً از طریق سبک‌ها، عادات و ذوق‌هایی که در تمام طول زندگی کسب شده است تعیین می‌شود. بنا بر این نظریه، عادات، سلیقه‌ها و سبک‌های شخصی که در جریان زندگی کسب و فراهم شده است تا زمان پیری باقی می‌ماند. بهترین نشانه برای پیش‌بینی رفتارهای فرد در یک موقعیت معین همواره رفتار قبلی اوست. (Maddox, G. ۱۹۹۶: ۱).

^۱ Continuty theory

فرضیه های پژوهش

- سرمایه اجتماعی بر انطباق جوانان و سالمندان با زندگی شهری تاثیر گذار است؛ به طوری که هرچه سرمایه اجتماعی جوانان و سالمندان در شهر بیشتر باشد، میزان انطباق آنها با زندگی شهری بیشتر خواهد شد.
- کیفیت زندگی بر انطباق جوانان و سالمندان با زندگی شهری تاثیر گذار است؛ به طوری که هرچه کیفیت زندگی جوانان و سالمندان در شهر بیشتر باشد میزان انطباق آنها با زندگی شهری بیشتر خواهد شد.
- حمل و نقل بر انطباق گونه های جوانان و سالمندان با زندگی شهری تاثیر گذار است؛ به طوری که هرچه حمل و نقل در شهر بهتر باشد میزان انطباق آنها با زندگی شهری بیشتر خواهد شد.
- عرضه و کیفیت مسکن بر انطباق جوانان و سالمندان با زندگی شهری تاثیر گذار است؛ به طوری که هرچه عرضه و کیفیت مسکن در شهر بهتر باشد میزان انطباق آنها با زندگی شهری بیشتر خواهد شد.
- مکان های عمومی بر انطباق گونه های جوانان و سالمندان با زندگی شهری تاثیر گذار است؛ به طوری که هرچه مکان های عمومی در شهر بهتر باشد میزان انطباق آنها با زندگی شهری بیشتر خواهد شد.

تعریف نظری و عملیاتی متغیرها

انطباق یا سازگاری با زندگی شهری

تعریف نظری: طبق تعریف انجمن روان پزشکان آمریکا (۱۹۹۴) هماهنگ ساختن رفتار به منظور برآورده ساختن نیازهای محیطی که اغلب مستلزم اصلاح تکانه ها، هیجان ها یا نگرش هاست (نقل از حجاری، ۱۳۸۴).

تعریف عملیاتی: برای تعریف عملیاتی انطباق اجتماعی، گویه هایی برای چهار شاخص زیر ساخته شدند: احساس مسئولیت به مجتمع، تمایل به ادامه سکونت در مجتمع، تلاش برای پیشرفت محله و علاقه به شهر.

کیفیت زندگی

تعریف مفهومی: طبق تعریف سازمان بهداشت جهانی، "درک افراد از موقعیت خود در زندگی از نظر فرهنگ، سیستم ارزشی که در آن زندگی می کنند، اهداف، انتظارات، استانداردها و اولویت هایشان می باشد. پس کاملاً فردی بوده و توسط دیگران قابل مشاهده نیست و به درک افراد از جنبه های مختلف زندگی شان استوار است." (نصیری، ۱۳۸۵: ۱۷)

تعریف عملیاتی: به اعتقاد سازمان جهانی بهداشت، کیفیت زندگی افراد را باید با توجه به ۴ بعد مورد سنجش و ارزیابی قرار داد که عبارت اند از: سلامت فیزیکی، سلامت روانی، روابط و ارتباطات اجتماعی و سلامت محیط.

سرمایه اجتماعی

تعریف نظری: به نظر پوتنام، سرمایه اجتماعی به ارتباطات بین افراد - شبکه های اجتماعی، هنجارها و اعتماد - اشاره دارد که هماهنگی و همکاری برای کسب منافع متقابل را تسهیل می کند (پوتنام، ۲۰۰۰: ۱۹).
تعرف عملیاتی: در این پژوهش سرمایه اجتماعی بر مبنای شاخص های اعتماد اجتماعی، مشارکت اجتماعی، شبکه روابط اجتماعی سنجیده شده است.

حمل و نقل عمومی

تعریف نظری: عبارت است از: "خدمات حمل و نقل که در دسترس عموم قرار دارد. حمل و نقل عمومی بین شهری بیشتر توسط خطوط هواپیمایی، اتوبوس های بین شهری و خطوط ریلی بین شهری انجام می شود. شبکه های قطارهای پرسرعت نیز در بسیاری از مناطق جهان توسعه یافته است". (سایت حمل و نقل عمومی شهری، ۱۳۹۴)

تعریف عملیاتی: جهت سنجش این متغیر، سوالاتی در نظر گرفته شده است. تعداد باجه های موجود برای رفت و آمد، راحتی دسترسی به اتوبوس ها، نحوه دسترسی به مترو، دسترسی به تاکسی، نحوه دسترسی به خیابان (نفوذپذیری) و ایجاد محل پارک در محل سکونت خود، کیفیت و کمیت عرض معابر محل سکونت، میزان خوانایی و روان بودن علائم راهنمایی و رانندگی، میزان خوانایی و شناسایی ورودی های محله و میزان احساس امنیت از تردد و رفت و آمد در محله.

مکان های عمومی و خدمات شهری

تعریف نظری: فضاهایی که جنبه همگانی دارند. شناخت و طبقه بندی فعالیت ها در مورد خدمات شهری، وابستگی شدیدی به نحوه مدیریت شهری دارد، چرا که تعیین حوزه عملی فعالیت ها در زمینه خدمات شهری نیازمند تعیین نحوه مدیریت شهری و تعیین روابط بخشی - منطقه ای است.

تعریف عملیاتی: با توجه به شاخص های هر کدام از انواع خدمات شهری، سوالاتی با طیف لیکرت ساخته شد: آثار و ابنیه تاریخی، هنری، مذهبی، فرهنگی در سطح منطقه زندگی خود، بهسازی و زیبا سازی فضای پیاده منطقه سکونت خود، وجود مراکز خرید، رستوران ها و... در سطح منطقه سکونت خود، مدیریت

سیستم دفع زباله و پاکیزگی فضاهای عمومی شهری منطقه سکونت خود، پاکیزگی و زیبایی محیط شهری منطقه سکونت، کیفیت فضاهای عمومی در محله، میزان تناسب فضاهای عمومی با نیازهای محله، زیبایی و نشاط فضاهای عمومی در محله، انسجام و پیوستگی بلوک های ساختمانی در محله، وضعیت نورپردازی فضاهای عمومی در محله و وجود فضایی برای گذراندن اوقات فراغت در محله.

کیفیت و عرضه مسکن

تعریف نظری: مسکن به مکانی با امکانات مکفی برای اقامت گفته می شود که یک یا چند خانوار به عنوان خانمان از آن استفاده کنند. خانه، آپارتمان، خانه سیار و خانه شناور انواع مسکن هستند.

تعریف عملیاتی: برای سنجش کیفیت و عرضه مسکن از گویه های زیر استفاده شده است: تنوع و زیبایی ظاهری ساختمان های محله از نظر شکلی، مناسب بودن رفت و آمد در محوطه ساختمان، کیفیت غالب و مقاومت ساختمان، سطح زیر بنای واحد مسکونی، میزان رضایت از محله، هماهنگی و نظم مجتمع یا همسایگان و امنیت محله و مجتمع.

روش شناسی پژوهش

در این پژوهش مراحل انجام کار براساس الگوی روش علمی تنظیم شده است؛ به این ترتیب که پس از طرح پرسش آغازین، مطالعات اکتشافی و مقدماتی توسط محقق صورت گرفت، سپس، متون نظری مربوط با موضوع مورد مطالعه گردآوری و بعد از آن، روش شناخت موضوع پژوهش متناسب با موضوع پژوهش و داده ها تعیین شد. روش تحقیق در این پژوهش، شیوه پیمایشی است و اطلاعات آن براساس پرسشنامه جمع آوری گردیده است. جامعه آماری این تحقیق کلیه جوانان و سالمندان شهر تهران است که جمعیت جوان (۱۸ تا ۲۹ سال) ۳۰۹۷۶۰۶ و جمعیت سالمند بالای ۶۵ سال ۸۶۶۲۲۰ می باشد. بنابراین سهم جوانان بیشتر است و سعی شده در نمونه گیری درصد بالاتری به جوانان اختصاص یابد.

با استفاده از فرمول کوکران ۳۸۴ نفر به عنوان نمونه انتخاب گردید که برای جلوگیری از ریزش احتمالی حاصل از پرسشنامه های ناقص تعداد ۳۸۸ نفر به عنوان نمونه نهایی انتخاب شد. طبق سرشماری سال ۱۳۹۵ آمار جوانان و سالمندان تهران به شرح زیر است:

جمعیت جوان (۱۸ تا ۲۹ سال) + جمعیت سالمند بالای ۶۵ سال ۸۶۶۲۲۰ = ۳۹۶۳۸۲۶

$$n = \frac{N t^2 p(1-p)}{N d^2 + t^2 p(1-p)} = \frac{3963826 * 1/96^2 * 0/5(1-0/5)}{3963826 * 0/06^2 + 1/96^2 * 0/5(1-0/5)} \approx 384$$

روش نمونه گیری خوشه ای است. یک نمونه خوشه ای، نمونه ای احتمالی است که در آن هر واحد نمونه گیری، مجموعه یا گروهی از اعضاست. در تحقیق حاضر از مناطق شمال، جنوب، شرق، غرب و مرکز شهر تهران هر کدام یک منطقه را جهت مراجعه و ارائه پرسش نامه ها انتخاب شدند: منطقه ۲، ۴، ۲۲، ۲۰ و ۷.

برای جمع آوری داده های این تحقیق از تکنیک پرسشنامه استفاده شده است. سوالات پرسشنامه شامل طیف های مدرج، بسته و چند گزینه ای بوده است. برای این منظور پس از تهیه پرسشنامه و بررسی روایی آن، پرسشنامه به تعداد ۳۰ مورد تکثیر و آزمون مقدماتی تهیه گردید. پس از اصلاحات، پرسشنامه نهایی آماده و کار جمع آوری داده ها انجام شد. برای آزمون پایایی، از آلفای کرونباخ استفاده گردید که میزان آلفای کل ۰/۷۷ بود و چون آلفای همه متغیرها بالای ۰/۷ است، بنابراین قابل قبول می باشد.

جدول ۱: میزان آلفای به دست آمده در بررسی متغیرهای پژوهش

متغیر	تعداد گویه اولیه	تعداد گویه نهایی	ضریب همبستگی (آلفا)
سرمایه اجتماعی	۳۲	۳۰	۰/۷۱
کیفیت زندگی	۲۷	۲۶	۰/۷۳
حمل و نقل	۹	۹	۰/۸۷
مکان های عمومی	۱۰	۱۰	۰/۸۵
عرضه خدمات شهری	۱۳	۱۰	۰/۷۱
کل	۹۱	۸۵	۰/۷۷

پس از جمع آوری اطلاعات مورد نیاز از طریق پرسشنامه، داده های کمی با استفاده از نرم افزار SPSS مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته است.

یافته های پژوهش

مشخصات پاسخگویان

حجم نمونه ۳۸۴ نفر است، اما برای کاهش احتمال خطا از ۳۸۷ جوانان و سالمندان شهر تهران خواسته شد که به سوالات پرسشنامه پاسخ دهند. در این قسمت به خلاصه نتایج پرداخته می شود:
 بیشتر پاسخگویان، جوان هستند (۵۴/۴ درصد) و ۴۵/۶ درصد از آنان را سالمندان تشکیل می دهند.
 بیشتر پاسخگویان، زن هستند (۵۲ درصد) و ۴۸ درصد از آنان را مردان تشکیل می دهند.

از نظر منطقه سکونت، ۱۷ درصد در منطقه ۴، ۲۱/۳ درصد در منطقه ۲، ۲۱/۷ در منطقه ۷، ۱۹/۶ درصد در منطقه ۲۰ و ۱۸/۱ درصد در منطقه ۲۲ تهران زندگی می کنند. از نظر وضعیت تاهل، ۳۴/۸ درصد مجرد، ۵۸/۸ درصد متأهل، ۴/۱ درصد همسر فوت شده و ۲/۳ درصد مطلقه هستند.

توصیف گونه های جوانان از نظر انطباق با زندگی شهری

جدول فراوانی زیر، گونه های جوانان را از نظر انطباق با زندگی شهری را نشان می دهد. ۲۳/۲ درصد از پاسخگویان با زندگی شهری انطباق پیدا نکرده اند. ۶۳ درصد بصورت نسبی منطبق هستند و ۱۳/۸ درصد هم کامل با زندگی شهری انطباق پیدا کرده اند. میانگین ۱/۹۰۶ و انحراف معیار ۰/۳۰۷ می باشد. بنابراین بیشتر جوانان با زندگی شهری انطباق نسبی یافته اند.

جدول ۲: توزیع فراوانی و درصدی برحسب جوانان از نظر انطباق با زندگی شهری

انحراف معیار	میانگین	درصد تراکمی	درصد معتبر	فراوانی	جوانان از نظر انطباق با زندگی شهری
۰/۳۰۷	۱/۹۰۶	۲۳/۲	۲۳/۲	۴۵	عدم مطابقت
		۸۶/۲	۶۳	۱۲۲	انطباق نسبی
		۱۰۰	۱۳/۸	۲۶	انطباق کامل
			۱۰۰	۱۹۳	جمع

توصیف گونه های سالمندی از نظر انطباق با زندگی شهری

جدول فراوانی زیر، گونه های سالمندان را از نظر انطباق با زندگی شهری پاسخگویان را نشان می دهد. ۵۰/۳ درصد از پاسخگویان با زندگی شهری انطباق پیدا نکرده اند، ۳۸/۶ درصد به صورت نسبی منطبق هستند و ۱۱/۱ درصد هم کامل با زندگی شهری انطباق یافته اند. میانگین ۱/۹۰۶ و انحراف معیار ۰/۳۰۷ می باشد. بنابراین بیشتر سالمندان نتوانسته اند با زندگی شهری انطباق بیابند.

جدول ۳: توزیع فراوانی و درصدی برحسب گونه های سالمندی از نظر انطباق با زندگی شهری

انحراف معیار	میانگین	درصد تراکمی	درصد معتبر	فراوانی	سالمندان از نظر انطباق با زندگی شهری
۰/۳۴۶	۱/۶۰۸	۵۰/۳	۵۰/۳	۹۷	عدم مطابقت
		۸۸/۹	۳۸/۶	۷۶	انطباق نسبی
		۱۰۰	۱۱/۱	۲۱	انطباق کامل
			۱۰۰	۱۹۴	جمع

آزمون فرضیه های پژوهش

۱. کیفیت زندگی بر انطباق با زندگی شهری تاثیر گذار است؛ به طوری که هرچه کیفیت زندگی افراد در شهر بیشتر باشد میزان انطباق آنها با زندگی شهری بیشتر خواهد شد. برای انطباق متغیر کیفیت زندگی جوانان و سالمندان شهر تهران با انطباق با زندگی شهری از آزمون T تک نمونه ای استفاده شد. جدول زیر نتیجه حاصل از این بررسی را نشان می دهد. مقدار میانگین به دست آمده ۲/۸۵۳ می باشد که با میانگین فرضی انطباق با زندگی شهری (۴)، ۱/۱۴۶- اختلاف دارد. درجه آزادی ۳۸۲ می باشد. به عبارتی، بین کیفیت زندگی و انطباق با زندگی شهری تفاوت معناداری وجود دارد. با توجه به سطح معناداری آزمون تی تک نمونه ای، می توان دریافت که رابطه معناداری بین مقدار آزمون و میانگین مشاهده شده وجود دارد.

جدول ۴: آزمون تی تک نمونه ای برای متغیر کیفیت زندگی

آزمون تی تک نمونه ای	Test Value	سطح معناداری	T	درجه آزادی	میانگین	تفاوت میانگین	تعداد
کیفیت زندگی	۴	۰/۰۰۰	۲۱/۹۲۶	۳۸۲	۲/۸۵۳	-۱/۱۴۶	۳۸۳

۲. سرمایه اجتماعی بر انطباق با زندگی شهری تاثیر گذار است؛ به طوری که هرچه سرمایه اجتماعی جوانان و سالمندان در شهر بیشتر باشد میزان انطباق آنها با زندگی شهری بیشتر خواهد شد. مقدار میانگین به دست آمده ۲/۷۹۷ می باشد که با میانگین فرضی انطباق با زندگی شهری (۴)، ۱/۲۰۳- اختلاف دارد و درجه آزادی ۳۸۷ می باشد. پس می توان نتیجه گرفت بین سرمایه اجتماعی و انطباق با زندگی شهری تفاوت معناداری وجود دارد؛ به طوری که هرچه سرمایه اجتماعی افراد در شهر بیشتر باشد، میزان انطباق آنها با زندگی شهری بیشتر خواهد شد.

جدول ۵: آزمون تی تک نمونه ای برای متغیر سرمایه اجتماعی

آزمون تی تک نمونه ای	Test Value	سطح معناداری	T	درجه آزادی	میانگین	تفاوت میانگین	تعداد
سرمایه اجتماعی	۴	۰/۰۰۰	۲۲/۰۱۳	۳۸۷	۲/۷۹۷	-۱/۲۰۷	۳۸۷

۳. عرضه و کیفیت مسکن بر انطباق با زندگی شهری تاثیر گذار است؛ به طوری که هرچه عرضه و کیفیت مسکن در شهر بهتر باشد میزان انطباق افراد با زندگی شهری بیشتر خواهد شد.

مقدار میانگین به دست آمده ۲/۶۴۸ می باشد که با میانگین فرضی انطباق با زندگی شهری (۴)، ۱/۳۵۱- اختلاف دارد و درجه آزادی ۳۸۶ می باشد. با توجه به سطح معناداری آزمون تی تک نمونه ای، می توان گفت که رابطه معناداری بین مقدار آزمون و میانگین مشاهده شده وجود دارد. همچنین، عرضه و کیفیت مسکن بر انطباق با زندگی شهری تاثیر گذار است؛ به طوری که هرچه عرضه و کیفیت مسکن در شهر بهتر باشد، میزان انطباق آنها با زندگی شهری بیشتر خواهد.

جدول ۶: آزمون تی تک نمونه ای برای متغیر عرضه و کیفیت مسکن

آزمون تی تک نمونه ای	Test Value	سطح معناداری	T	درجه آزادی	میانگین	تفاوت میانگین	تعداد
عرضه و کیفیت مسکن	۴	۰/۰۰۰	۲۵/۴۲۰	۳۸۶	۲/۶۴۸	-۱/۳۵۱	۳۸۷

۴. حمل و نقل بر انطباق با زندگی شهری تاثیر گذار است؛ به طوری که هرچه حمل و نقل در شهر بهتر باشد، میزان انطباق آنها با زندگی شهری بیشتر خواهد شد.

مقدار میانگین به دست آمده ۲/۷۹۲ می باشد که با میانگین فرضی انطباق با زندگی شهری (۴)، ۱/۲۰۷- اختلاف دارد و درجه آزادی ۳۸۵ می باشد. این ارقام نشان می دهد که رابطه معناداری بین مقدار آزمون و میانگین مشاهده شده وجود دارد. حمل و نقل بر انطباق افراد با زندگی شهری تاثیر گذار است؛ به طوری که هرچه حمل و نقل در شهر بهتر باشد، میزان انطباق آنها با زندگی شهری بیشتر خواهد.

جدول ۷: آزمون تی تک نمونه ای برای متغیر حمل و نقل

آزمون تی تک نمونه ای	Test Value	سطح معناداری	T	درجه آزادی	میانگین	تفاوت میانگین	تعداد
حمل و نقل	۴	۰/۰۰۰	۲۳/۴۰۴	۳۸۵	۲/۷۹۲	-۱/۵۸۵	۳۸۶

۵. مکان های عمومی بر انطباق با زندگی شهری تاثیر گذار است؛ به طوری که هرچه مکان های عمومی در شهر بهتر باشد، میزان انطباق آنها با زندگی شهری بیشتر خواهد شد.

مقدار میانگین به دست آمده ۲/۴۱۴ می باشد که با میانگین فرضی انطباق با زندگی شهری (۴)، ۱/۵۸۵- اختلاف دارد و درجه آزادی ۳۸۵ می باشد. با توجه به سطح معناداری آزمون تی تک نمونه ای، می توان گفت که مکان های عمومی بر انطباق با زندگی شهری تاثیر گذار است؛ به طوری که هرچه مکان های عمومی در شهر بهتر باشد، میزان انطباق آنها با زندگی شهری بیشتر خواهد.

جدول ۸: آزمون تی تک نمونه ای برای متغیر مکان های عمومی

آزمون تی تک نمونه ای	Test Value	سطح معناداری	T	درجه آزادی	میانگین	تفاوت میانگین	تعداد
مکان های عمومی	۴	۰/۰۰۰	۳۲/۵۰۰	۳۸۷	۲/۴۱۴	-۱/۵۸۵	۳۸۸

بررسی متغیرها بر اساس گروه اجتماعی پاسخ دهندگان (آزمون مقایسه میانگین دو جامعه)

جدول زیر نتایج به دست آمده از آزمون مقایسه میانگین دو جامعه مستقل را برای متغیرهای پژوهش بر اساس گروه اجتماعی پاسخ دهندگان را نشان می دهد.

جدول ۹: بررسی میانگین متغیرهای پژوهش بر اساس گروه اجتماعی (جوانان و سالمندان)

متغیر	گروه اجتماعی	میانگین	انحراف معیار
سرمایه اجتماعی	جوانان	۳/۶۳۷۸	۰/۹۰۵۶۲
	سالمندان	۳/۶۲۶۵	۰/۸۵۱۲۷
کیفیت مسکن	جوانان	۳/۲۲۰۵	۰/۹۰۷۷۶
	سالمندان	۲/۸۹۱۶	۰/۹۸۷۸۸
کیفیت زندگی	جوانان	۴/۰۶۳۰	۱/۰۲۹۳۲
	سالمندان	۴/۲۰۴۸	۰/۸۲۲۸۳
حمل و نقل	جوانان	۴/۱۳۳۹	۰/۸۰۰۴۲
	سالمندان	۳/۸۷۹۵	۰/۹۱۵۹۵
مکان های عمومی	جوانان	۳/۲۲۰۵	۱/۱۶۷۷۸
	سالمندان	۳/۳۷۳۵	۱/۰۷۸۷۴

طبق جدول بالا، جوانان از نظر ابعاد سرمایه اجتماعی با میانگین (۳/۳۶)، کیفیت مسکن (۳/۲۲) و حمل و نقل (۴/۱۳)، نسبت به سالمندان از وضعیت رضایت بیشتری دارند. از نظر انطباق با زندگی شهری در بعد کیفیت زندگی (۴/۰۶) و مکان های عمومی (۳/۲۲)، سالمندان رضایتمندی بیشتری نسبت به جوانان دارند.

جدول ۱۰: بررسی تفاوت بین متغیرهای تحقیق

متغیر	Z	معنی داری	نتیجه
سرمایه اجتماعی	-۰/۲۸۴	۰/۷۷۶	عدم وجود تفاوت معنی دار
کیفیت مسکن	-۲/۱۷۹	۰/۰۲۹	وجود تفاوت معنی دار
کیفیت زندگی	-۰/۵۸۹	۰/۵۵۶	عدم وجود تفاوت معنی دار
حمل و نقل	-۱/۹۹۷	۰/۰۴۶	وجود تفاوت معنی دار
مکان های عمومی	-۱/۰۶۵	۰/۲۸۶	عدم وجود تفاوت معنی دار

با توجه به جدول بالا مشاهده می شود که بین متغیر گروه های جوانان و سالمندان و حمل و نقل و کیفیت مسکن تفاوت معناداری وجود دارد؛ به طوری که گروه جوانان بیشتر از کیفیت و نوع مسکن رضایت دارند و درجه انطباق آن ها با این متغیر بیشتر از سالمندان است. همچنین جوانان از نظر انطباق با حمل و نقل

شهری انطباق یافته تر هستند، اما برای سایر متغیرهای پژوهش اختلاف معنی داری (معنی داری کمتر از ۰/۰۵) بین دو گروه جوانان و سالمندان وجود ندارد.

بحث و نتیجه گیری

تغییرات در زندگی شهری روز به روز محسوس تر می شود. آنچه اهمیت دارد، انطباق گروه های اجتماعی از قبیل جوانان و سالمندان با زندگی شهری است. نقش جوانان در ساختار جامعه مهم و ارزنده تلقی می گردد و یکی از راه های پیشرفت و ترقی کشور ها، سرمایه گذاری بر روی جوانان و نسل آینده شان می باشد که به عنوان نیروی فعال و متحرک، پرتلاش و با احساس می تواند نقش مهمی در پیشرفت جامعه داشته باشند. لذا این سرمایه گذاری باید به سمتی پیش برود که آرامش ذهنی آنان در جامعه پرتلاطم شهری تا حد زیادی تامین شود؛ یعنی آنان در شهر احساس تعلق اجتماعی را داشته باشند و خود را با زندگی شهری تا حدی که امکان دارد، انطباق دهند.

در حال حاضر شهر تهران نیز مانند بسیاری از شهرهای کشور مرحله انتقال ساختار سنی جمعیت از جوانی به سالخوردگی را تجربه می کند، زیرا تهران به عنوان بزرگ ترین و پرجمعیت ترین کلانشهر کشور، شرایط اقتصادی، اجتماعی و ساختار جمعیتی متفاوتی از سایر مناطق شهری کشور را دارد. اگرچه شهروندان هنوز از امکانات و فضای مناسب برخوردار نیستند و تا رسیدن به شرایط زندگی مطلوب شهری فاصله بسیاری دارد؛ به طوری که سهم مناسبی از فضاهای عمومی، رسانه ها و وسایل حمل و نقل عمومی اختصاص نیافته و بسیاری از فضاهای عمومی و خصوصی شهر برای استفاده افراد جامعه، سالم سازی نشده است و ممکن است به دلیل مناسب نبودن فضای شهری برای آن ها مشکلاتی به وجود می آید. این موضوع می تواند موجب عدم انطباق میان آنها با فضای شهری شود و تعاملات و ارتباطات آنها را تحت تاثیر قرار دهد.

در این تحقیق جوانان و سالمندان از نظر لحاظ زندگی شهری، گونه شناسی شده اند که جوانان در سه دسته اصلی قرار می گیرند: ۲۳/۲ درصد از پاسخگویان با زندگی شهری انطباق پیدا نکرده اند. ۶۳ درصد به صورت نسبی منطبق هستند و ۱۳/۸ درصد هم کامل با زندگی شهری انطباق پیدا کرده اند. بنابراین بیشتر جوانان با زندگی شهری انطباق نسبی یافته اند.

گونه های سالمندی از نظر انطباق با زندگی شهری به این صورت است: ۵۰/۳ درصد از پاسخگویان با زندگی شهری انطباق پیدا نکرده اند. ۳۸/۶ درصد بصورت نسبی منطبق هستند و ۱۱/۱ درصد هم کامل با

زندگی شهری انطباق پیدا کرده اند. میانگین $1/9.06$ و انحراف معیار $0/3.07$ می باشد. بنابراین بیشتر سالمندان نتوانسته اند با زندگی شهری انطباق بیابند.

بررسی فرضیه اول پژوهش نشان داد که کیفیت زندگی بر انطباق با زندگی شهری تاثیر گذار است؛ به طوری که هرچه کیفیت زندگی افراد در شهر بیشتر باشد، میزان انطباق آنها با زندگی شهری بیشتر خواهد شد. نتیجه آزمون این فرضیه با نتیجه تحقیقات انریکو سیسیل و النا مولتنی (۲۰۱۶)، وای و همکاران درسال (۲۰۰۹) و شیخی (۱۳۸۹) همراستاست.

در فرضیه دوم تعاملاتی، سرمایه اجتماعی بر انطباق با زندگی شهری تاثیرگذار است؛ به طوری که هرچه سرمایه اجتماعی افراد در شهر بیشتر باشد، میزان انطباق آنها با زندگی شهری بیشتر خواهد بود. نتیجه آزمون این فرضیه با نتیجه تحقیقات سرمایه اجتماعی ضابطیان و تقوایی (۱۳۸۸) همخوانی دارد.

در بحث فرضیه های ساختاری می توان نشان داد که عرضه و کیفیت مسکن بر انطباق با زندگی شهری تاثیر گذار است؛ به گونه ای که هرچه عرضه و کیفیت مسکن در شهر بهتر باشد، میزان انطباق افراد با زندگی شهری بیشتر خواهد شد. نتیجه آزمون این فرضیه با نتیجه تحقیقات واکوانت (۲۰۰۸)، سویج و همکاران (۲۰۰۳)، رادوین، گاسمانو و باتلر (۲۰۰۶) و زینب کاوه فیروز (۱۳۹۱) همراستاست.

این پژوهش نشان داد که حمل و نقل بر انطباق با زندگی شهری تاثیر گذار است؛ به طوری که هرچه حمل و نقل در شهر بهتر باشد، میزان انطباق افراد با زندگی شهری بیشتر خواهد بود. نتیجه آزمون این فرضیه با نتیجه تحقیقات انریکو سیسیل و النا مولتنی (۲۰۱۶) و وای و همکاران (۲۰۰۹) همخوانی دارد.

آخرین فرضیه ساختاری موید تاثیرگذاری مکان های عمومی بر انطباق با زندگی شهری است؛ به طوری که هرچه مکان های عمومی در شهر بهتر باشد، میزان انطباق افراد با زندگی شهری بیشتر خواهد بود. نتیجه آزمون این فرضیه با نتیجه تحقیقات انریکو سیسیل و النا مولتنی (۲۰۱۶)، وای و همکاران (۲۰۰۹) و ضابطیان و تقوایی (۱۳۸۸) همراستاست.

بنابراین آنچه که در این مقاله مد نظر قرار گرفته است، اشاره به مقوله های اجتماعی و شهری با عنوان متغیرهای ساختاری و تعاملاتی نظیر توجه به ارتقای شاخص های عدالت اجتماعی - شهری، توجه به لزوم نظارت اجتماعی غیر رسمی در شهر، توجه به رضایت افراد جامعه از خدمات رسانی و برنامه ریزی توسط مدیریت شهری، توجه سیاستگذاران کلان شهری به خدمت گرفتن گروه های اجتماعی جوانان و سالمندان و جذب آنان به مشارکت در تصمیمات و برنامه های شهری، فرهنگ سازی چگونگی برخورد مناسب از سوی شهروندان با رده های مختلف سنی در سطح شهر از طریق برنامه ها و آموزش رسانه ای و حمایت

های مالی، بهداشتی و ورزشی می باشد. در زمینه انطباق شهری باید گفت که اجتماعات انسانی و انطباق اجتماعی انسان ها دو مقوله مرتبط به هم هستند. اعضای هر جامعه ای نه تنها ارزش ها و هنجارهای اجتماعی را از دیگران می آموزند و رفتارهای خود را با دیگران تطبیق می دهند، بلکه به لحاظ شخصیتی که دارند تمایلات، نیازها و آرزوهای خود را نیز با این کنش ها همسو و همنا می کنند. همانطور که نشان داده شد جوانان از نظر ابعاد سرمایه اجتماعی با میانگین (۳/۳۶)، کیفیت مسکن (۳/۲۲)، حمل و نقل (۴/۱۳)، نسبت به سالمندان از وضعیت رضایت بیشتری دارند. از نظر انطباق با زندگی شهری در بعد کیفیت زندگی (۴/۰۶) و مکان های عمومی (۳/۲۲)، سالمندان رضایتمندی بیشتری نسبت به جوانان دارند.

پیشنهادها

در نهایت پیشنهاد می شود:

- همانطور که در این تحقیق نشان داده شد سرمایه اجتماعی بر انطباق با زندگی شهری تاثیرگذار است. بنابراین باید نهادهای عمومی دولتی و NGOهای حوزه سالمندان و جوانان از سوی دولت تقویت شوند و تشویق برای عضویت و فعالیت بیشتر در آنها در جهت افزایش انطباق با زندگی شهری تداوم یابد.
- فیلم و سریال های تلویزیونی پیرامون زندگی شهری و امکانات و پتانسیل های آن و آگاه نمودن هر چه بیشتر خانواده ها از مراحل زندگی، ارزش نهادن و مراقبت از گروه سنی سالمندان و کمک به بهره مندی بیشتر از امکانات زندگی شهری تولید شوند.
- این تحقیق نشان داد که از جمله عوامل انطباق، حمل و نقل و امکانات شهری هستند. بنابراین آموزش سبک زندگی سالم به کودکان، جوانان و میانسالان در راستای مواجه شدن با یک زندگی سالمندی سالم و موفق و بهره گیری بیشتر از امکانات شهری مثل وسایل حمل و نقل عمومی و مکان های عمومی در شهر پیشنهاد می شود.
- دریافتیم که کیفیت زندگی از جمله متغیرهای تاثیر گذار در انطباق با زندگی شهری است. پس فراهم نمودن شرایطی که جوانان و سالمندان بتوانند نیازهای روانی و عاطفی خود را به راحتی برآورده کنند، مانند ایجاد مراکز روزانه فعال مثل فضاهای ورزشی، گفتگو و... که امکان گذران و انجام فعالیت های اجتماعی و فرهنگی و حتی درآمدزایی در آنجا وجود داشته باشد تا کیفیت زندگی آنها بالا رود و احساس تعلق آنها به شهر افزوده شود، پیشنهاد می شود.

منابع

- افروغ، عماد. (۱۳۷۷). "فضا و نابرابری اجتماعی؛ ارائه الگویی برای جدایی‌گزینی فضایی و پیامدهای آن". پایان‌نامه دکتری، دانشگاه تربیت مدرس.
- برک‌پور، ناصر و اسدی، ایرج. (۱۳۸۷). "نظریه‌های مدیریت و حکمروایی شهری". طرح پژوهشی، تهران: انتشارات دانشگاه هنر.
- پاتنام، رابرت. (۱۳۸۰). *دموکراسی و سنت‌های مدرن*. محمد تقی دلفروز. تهران: انتشارات سلام.
- توحیدی، مریم. (۱۳۹۰). *بررسی وضعیت سالمندی در شهر تهران*. فلاح.
- جعفری، طاهره. (۱۳۹۵). "بررسی جایگاه اجتماعی سالمندان در خانواده با تاکید بر نقش رسانه (تلویزیون) در این جایگاه". پایان‌نامه دکتری، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات.
- خادمی، امیرحسین و جوکار سرهنگی، عیسی. (۱۳۹۳). "ارزیابی کیفیت زندگی شهری". فصلنامه برنامه ریزی شهری. سال دوم، شماره ۳، صص ۴۷-۶۱.
- ذکایی، محمد سعید. (۱۳۹۳). *جامعه‌شناسی جوانان ایران*. تهران: نشرآگه.
- سید میرزایی، سید محمد و رشتیانی، آذر. (۱۳۹۴). *مقاله گزارشی "نگاهی به پدیده سالمندی در ایران"*. طرح ارزیابی وضعیت اجتماعی کشور، وزارت کشور.
- شفرز برنهارد. (۱۳۹۵). *مبانی جامعه‌شناسی جوانان*. کرامت‌الله راسخ. چاپ دهم، نشر: نی.
- ضابطیان، الهام و علی‌اکبر، تقوایی. (۱۳۸۸). *شاخص‌های مناسب‌سازی فضاهای شهری دوستدار سالمندان با استفاده از رویکرد مشارکت مسکن و محیط روستا*.
- عباسی اسفجیر، علی اصغر؛ سام، شیما و امیریان، ریحانه. (۱۳۹۲). "شکاف نسلی در ارزش‌ها: بررسی مقایسه جوانان و سالمندان". *مطالعات علوم اجتماعی ایران*. پاییز ۱۳۹۲، دوره ۱۰، شماره ۳۸، از صفحه ۱۶۲ تا صفحه ۱۸۵.
- علی‌وند، علی‌نور و همکاران. (۱۳۹۴). *جامعه‌شناسی شهری*. جلد دوم، تهران: انتشارات جامعه‌شناسان.

- کاوه فیروز، زینب. (۱۳۹۱). "بررسی کیفیت زندگی سالمندان شهر تهران با تاکید بر عوامل جمعیتی، اجتماعی". پایان نامه دکتری جمعیت شناسی.
- Andrea e. willson. (۲۰۰۶). **The sociology of aging**. University of Western Ontario
- Balfour, J.L. & Kaplan, G.A. (۲۰۰۲). "**Neighborhood environment and loss of physical function in older adults: evidence from the Alameda County Study**". American Journal of Epidemiology, NO. ۶.
- House of lords. (۲۰۱۲). House of lords. Ready for Ageing? Authority of the House of Lords, London: The Stationery Office Limited
- Kalache, Alexandre. (۲۰۰۲). **Compression of morbidity and active ageing: key priorities for public health policy in the ۲۱st century**.
- Kaplan, H. I., & Sadock. B. J. (۲۰۰۵). **Synopsis Psychaiatry Behavioral Science/ Clinical Psychaiatry**(۹)Baltimor: Williams&Wikins, ۶۸۵-۶۹۹.
- Kinsella, K, Phillips D.R. (۲۰۰۶). **Epidemiology in Old Age**. P. ۳۳, London, BMJ.
- Lunenfeld, B. (۲۰۰۳). "**Androgen therapy in the aging male**". World Journal of Urology.
- Stuart-Hamilton, I.(۲۰۰۶). **The Psychology of Ageing: Introduction**. London, Jessica Kingsley Publishers.
- Department of Economic and Social Affairs. (۲۰۱۳). **World Population Ageing**. United Nations, New York.

A Sociological Study on Youth and Aging in Tehran and its Degree of Adaptation to Urban Life

Mohammad Ahmadi Zeydkandi

Ph.D. Student in Sociology, Central Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran

Alieh Shekar Beygi

Ph.D., Full Professor, Department of Sociology, Central Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran

Omid Ali Ahmadi

Ph.D., Assistant Professor, Department of Sociology, Ashtian Branch, Islamic Azad University, Ashtian, Iran

Received: 10 Jan. 2018

Accepted: 14 Apr. 2018

The article is a "Sociological study of youth and aging in Tehran and its degree of adaptation to urban life". In theoretical foundations, theories of Owen, Fourier, Richardson, Watson, Kevin Lynch, Fylybs, Lavtn and Putnam are used in two structural and interactive dimensions and at the end of the research theoretical model is designed. The statistical population is all the youth and aging in Tehran. According to the Cochran formula, the sample size was 388 in the ۲, ۴, ۲۲, ۷ and ۲۰ regions. Sampling was done by cluster and then by simple random sampling. This research was conducted using a survey method. The data gathering tool was a researcher-made questionnaire. The Validity of the questionnaire was measured according to the views of experts and professors and reliability of the questionnaire was obtained by Cronbach's alpha for all dimensions of the questionnaire higher than ۰/۷, which is acceptable. After data collection, data were analyzed based on descriptive and inferential statistics and using SPSS software. The result of the hypothesis with t-test showed that there is a significant relationship between the quality of life and social capital in the human dimension, and in the structural dimension of housing situation, public space, and transportation with the degree of adaptation to urban life. Young people are more satisfied with the situation in terms of social capital with an average of ۳,۳۶, quality of housing (۳/۲۲), and transportation (۴/۱۳). In terms of adaptation to urban life in terms of quality of life (۴/۰۶) and public places (۲۲/۳), elderly have more satisfaction than youth.

Key words: Youth, Aging, Quality of Life, Social Capital and Adaptation to Urban Life